

Remissvar

Datum för beslut
2025-06-09

Beteckning
GD-beslut 40/2025
Dnr SBU 2025/416
Er beteckning
Dnr S2025/00416

Till
Socialdepartementet

Remissvar för betänkande Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare (SOU 2025:15)

Bakgrund

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har fått möjlighet att ge synpunkter på betänkandet Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare (SOU 2025:15). Remissen omfattar inte förslaget i kap. 6.9 om jobbpremie.

SBU har valt att lämna synpunkter i förhållande till utredningens förslag i de delar av kapitel 6–19 som har bäring på myndighetens arbete.

Utredningens uppdrag

Den 14 juli 2022 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att utreda och föreslå åtgärder för att bryta långvarigt biståndsmottagande samt öka drivkrafter och möjligheter till egen försörjning för personer som får försörjningsstöd.

Utredningens övergripande uppdrag var att ta fram förslag som ökar drivkrafterna till egen försörjning genom arbete för personer som får försörjningsstöd. Utredningen hade inom ramen för det övergripande uppdraget fjorton specificerade uppdrag.

SBU synpunkter

Generellt är det SBU:s bedömning att utredningen väl belyser de uppdrag som framgår av direktiven. Utredningens analyser och hänvisningar, exempelvis till forskningsresultat, framstår som relevanta och gedigna. Mot bakgrund av detta har SBU dock vissa övergripande synpunkter liksom synpunkter på delar av utredningen. De mer övergripande kommentarerna presenteras nedan, övriga i förhållande till respektive kapitel.

Övergripande

SBU menar att internationella överenskommelser som utarbetats inom Förenta nationerna (FN), Europarådet och Europeiska unionen (EU) och som är relevanta för rätten till bistånd bör inkludera även FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt funktionsrättsliga policyer och strategier inom EU¹. Även andra relevanta internationella konventioner kan behöva beaktas.

¹ Exempelvis: EU Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Union of Equality - Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030. Publications office; 2021. Available from: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/31633>.

Då utredningen (kap 4, sid. 250) slår fast att låg utbildningsnivå är den tydligaste riskfaktorn för långvarigt biståndsmottagande menar SBU att utredningens förslag bör kompletteras med ytterligare analys och eventuella förslag kopplade till möjligheter att delta i utbildningshöjande insatser. Grupper med särskilda svårigheter att konkurrera på arbetsmarknaden bör uppmärksammas (se kap 4.2.3) och eventuella förslag baseras på bästa tillgängliga kunskap.

SBU instämmer särskilt i att de av utredningens förslag som kommer att genomföras bör följas upp systematiskt.

Synpunkter i förhållande till vissa av utredningens kapitel 6–19

Mer detaljerat per kapitel och förslag:

SBU instämmer i utredningens förslag att de ekonomiska drivkrafterna att arbeta inom försörjningsstödet ska följas upp med individbaserad statistik och genom att följa typhushåll över tid (Kap. 6).

SBU delar utredningens uppfattning att i det fall ett bidragstak införs ska det göras på ett sätt som gör det möjligt att vetenskapligt undersöka dess effekter (Kap. 7.9.4). En sådan undersökning bör göras på kort och lång sikt, med indikatorer känsliga för små stegförflyttningar mot arbete. Undersökningen bör även inkludera effekter i form av administrativ kommunal börda, brottslighet, integration och segregation samt ersättningar som undantas från bidragstaket. Då utredningen bedömer att förslaget om ett bidragstak inte är förenligt med barnkonventionen och troligen inte heller med Sveriges åtaganden enligt FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) och Europarådets sociala stadga menar SBU att en modell för bidragstak som är förenligt med dessa konventioner bör utformas. En sådan modell bör även omfatta ställningstaganden i förhållande till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

SBU menar att effekterna av en moderniserad riksnorm (Kap. 8) på drivkrafterna att arbeta och ökad sysselsättning bör utvärderas på kort och lång sikt. En vetenskaplig undersökning bör ha ett särskilt fokus på ekonomisk jämställdhet och hushåll med många barn. Den bör också inkludera en särskild analys vad gäller barn med funktionsnedsättning och föräldrar med funktionsnedsättning, då dessa i många fall har sämre levnadsvillkor jämfört med en normalpopulation.

Utredningen föreslår att det ska tydliggöras i socialtjänstlagen att försörjningsstöd inte ska lämnas med högre belopp än vad som anges av riksnormen, men att det för hemmavarande barn och skolungdomar, samt för enskilda vuxna om det finns synnerliga skäl, även fortsatt ska gälla att skäliga kostnader ska beräknas till en högre nivå (Kap. 9.7). SBU menar att utredningen med fördel kan analysera förslagen även i förhållande till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, vilka ofta har sämre levnadsvillkor.

SBU menar att, i det fall, en begränsning av försörjningsstödet för större hushåll införs (Kap. 10.6.1) bör effekterna på drivkrafterna att arbeta och ökad sysselsättningen utvärderas på både kort och lång sikt.

Då det befintliga kunskapsläget inte medger några avgöranden om hur ansvaret för långtidsarbetslösa bör fördelas mellan staten och kommuner (Kap. 14) menar SBU att det är av stor vikt att genomföra systematisk uppföljning, särskilt på kommunal nivå med fokus på denna grupp, att följa det vetenskapliga kunskapsläget samt att främja möjligheterna för effektstudier. I ett sådant arbete kan SBU bidra.

SBU instämmer helt med utredningens förslag i Kap. 15

- om ökad användning av kunskapsbaserade metoder inom ekonomiskt bistånd (15.12),
- ett kunskapsstöd för arbetet med att bryta långvarigt biståndsmottagande skall utgå från relevant forskning och innefatta kunskapsbaserade metoder (15.12.1),
- att kartlägga och analysera vilka registerbaserade data avseende kommunala arbetsmarknadsinsatser som behövs för att kunna utvärdera sådana insatsers kausala effekter (15.12.2).

SBU kan i enlighet med sitt uppdrag medverka till att kartlägga och sammanställa det vetenskapliga kunskapsläget avseende metoder inom ekonomiskt bistånd.

SBU menar att innehållet i kapitel 15 kunde ha en tydligare koppling till utredningens direktiv och uppdrag, alternativt ge förslag i förhållande till den kunskap som presenteras om komplement till ekonomiska drivkrafter såsom utbildning, praktik i reguljär verksamhet, handläggartäthet, samt handläggares kompetens och tilltro till biståndsmottagaren (se Tab. 15.1).

SBU instämmer i utredningens förslag om att ta fram ett kunskapsstöd som riktas till handläggare i socialtjänsten, vilka gör bedömningar av biståndsmottagares arbetsförmåga utifrån informationen i läkarintyg (Kap. 16.6.3).

SBU ger stöd till utredningens förslag att kunskap om samordnad individuell plan innefattas i det kunskapsstöd till yrkesutövare i arbetet med att stödja sjuka biståndsmottagare som utredningen föreslår att Socialstyrelsen, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen ska ta fram (Kap. 17.7.3), i den mån detta saknas.

Utredningen bedömer att förslaget om att ett krav skall införas i socialtjänstlagen som innebär att ekonomiskt bistånd endast ska beviljas till personer som uppfyller villkoren för att vistas i Sverige (Kap. 19.7.1) inte är förenligt med barnkonventionen eller med Sveriges åtaganden enligt FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen, Europakonventionen eller Europarådets sociala stadga. SBU menar att dessa konventioner, liksom konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, bör beaktas i de förslag som ges.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Britta Björkholm 2025-06-09. Projektledarna Susanna Larsson Tholén samt Elizabeth Åhsberg har varit föredragande. Samrådande har varit avdelningschef Sofia Tranaeus.